

CZU 343.343.3

DOI 10.5281/zenodo.6461061

DETERMINANTELE CRIMINOLOGICE ALE VANDALISMULUI

Sofia PILAT,
doctor în drept, conferențiar universitar

Problema respectării și ocrotirii valorilor culturale și a normelor morale la etapa actuală a devenit tot mai stringentă pentru toate statele civilizate, printre acestea se numără și Republica Moldova. Nu există și nici nu a existat vreodată o colectivitate umană care să nu fi promovat anumite valori culturale și morale.

Educația moral-culturală constituie o dimensiune deosebit de importantă a personalității umane într-o societate democratică, întrucât progresul economic și spiritual depinde de gradul de angajare a fiecăruia în efortul comun de creștere a calității vieții.

Însă, trebuie să recunoaștem, pe bună dreptate că, deși valorile culturale și normele morale sunt promovate la un nivel destul de înalt în societatea contemporană, în ultimele decenii se constată o creștere alarmantă a ratei de încălcare a acestora, privită ca o formă de manifestare a comportamentului uman distructiv.

Așadar, manifestările sociale distructive au fost catalogate de reprezentanții statului sau de anumite categorii sociale, profesionale sau etnice care și-au văzut interesele lezate sau bunurile distruse drept acte de vandalism.

Cuvinte-cheie: vandalism, vandalizarea, distrugerea, deteriorarea, cauzele, condițiile, factori, circumstanțe, comportament distructiv, autoafirmare.

CRIMINOLOGICAL DETERMINANTS OF VANDALISM

Sofia Pilat,
PhD, Associate Professor

The issue of respecting and protecting cultural values and moral norms at the present stage has become more and more pressing for all civilized states, among them the Republic of Moldova. There is not and never has been a human community that has not promoted certain cultural and moral values. Moral and cultural education is a particularly important dimension of the human personality in a democratic society, as economic and spiritual progress depends on the degree of commitment of each in the common effort to increase the quality of life

However, we must rightly admit that, although cultural values and moral norms are promoted at a fairly high level in contemporary society, in recent decades there has been an alarming increase in the rate of their violation, seen as a form of manifestation of destructive human behavior.

Therefore, the destructive social manifestations were categorized by the representatives of the state or by certain social, professional or ethnic categories that saw their damaged interests or the destroyed goods as acts of vandalism.

Keywords: vandalism, vandalism, destruction, damage, causes, conditions, factors, circumstances, destructive behavior, self-affirmation.

Introducere. În pofida faptului că vandalismul are adânci rădăcini istorice, odată cu dezvoltarea civilizației, însoțită de evoluția procesului de urbanizare, această faptă penală a devenit tot mai răspândită. Acest lucru se datorează creșterii ponderii infrastructurii transporturilor (aparitia noilor unități de transport public, feroviar etc.); infrastructurii culturale și a cultelor care cuprinde un număr impunător de bunuri ce comportă o valoare istorică, culturală sau religioasă; distanțării relațiilor dintre membrii grupului social; formalizării raporturilor sociale și ca rezultat pierderea controlului social informal asupra membrilor colectivității etc.

Toți acești factori favorizează nemijlocit comiterea actelor de vandalism, care afectează valorile istorice, culturale și religioase ocrotite de stat.

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului propus, în prezentul articol științific s-au utilizat următoarele metode: metoda sistemică, metoda comparativă și, nu în ultimul rând, metoda logică (bazată pe analiza deductivă și cea inductivă).

În procesul elaborării articolului științific, au fost consultate lucrările științifice ale autorilor S. Cohen, C. Cordess, D. Kanter, Iu. Larii, Gh. Gladchi, M. Turcan, V. Chirița, V. Sîli, O. Pop, A.И. Алексеев, Ю. Борисов, В.Е. Эминова, Г. Меликьянц, В.Ф. Пирожков, Н.А. Черемнова, В.С. Четвериков etc.

Rezultate obținute și discuții. Un rol deosebit de important în combaterea actelor de vandalism îl are identificarea cauzelor și condițiilor care contribuie la comiterea acestei infracțiuni.

Abordarea cauzelor de săvârșire a infracțiunii presupune relevarea în măsura posibilităților a întregului ansamblu de circumstanțe externe și interne care au un anumit impact asupra fenomenului antisocial [5, p. 165].

Conform dicționarul limbii române moderne, prin „cauză” se subînțelege: 1) fenomen care precedă și, în condiții determinate,

provoacă apariția altui fenomen, căruia îi servește ca punct de plecare; pricină, motiv; 2) problemă socială care interesează o colectivitate largă de oameni și pentru a cărei apărare și punere în valoare se duce o luptă susținută [4, p. 122].

Așadar, cauzele criminalității sunt niște fenomene și procese sociale care generează și mențin existența criminalității sau provoacă creșterea ori descreșterea ei [8, p. 26].

De asemenea, pe lângă cauzele de comitere a infracțiunilor, există și un șir larg de condiții (circumstanțe, împrejurări), care la rândul său favorizează săvârșirea faptelor infracționale, inclusiv și a infracțiunii de vandalism.

Către acestea se referă și factorii atât naturali, cât și cei sociali sau tehnici. De sine stătător, aceste condiții nu generează infracțiuni, dar conduc la înlăptuirea lor. Aprecierea unor fenomene în calitate de cauze, iar a altora – în calitate de condiții, are un caracter relativ, fiindcă, în diferite situații, unul și același fenomen poate apărea fie în calitate de cauză, fie de condiție. Cauzele criminalității și condițiile care o favorizează sunt unificate deseori într-un singur termen – factori determinatori ai criminalității [8, p. 27].

În această ordine de idei, pentru a înțelege mai bine și a reda mai larg toate circumstanțele care servesc drept temei pentru săvârșirea actelor de vandalism, este necesar de a analiza factorii ce contribuie la comiterea unei astfel de infracțiuni.

Așadar, factorii care determină săvârșirea actelor de vandalism pot fi multipli, printre care se numără:

Factorii economici – dezechilibrul dintre necesitățile economice și posibilitățile societății, grupurilor sociale și indivizilor; criza economică profundă; polarizarea populației după nivelul veniturilor (săraci și bogați); șomajul; inflația; erorile în strategia și practica înlăptuirii reformelor economice; scăderea producerii bunurilor; neachitățile salariilor; limitarea resurselor economice; creșterea nivelului economiei tenebre [16, p. 50]; crearea

și susținerea conștientă a climatului financiar patologic la nivel internațional, constând în existența posibilității practicării speculațiilor financiare și intervențiilor în privința unor state aparte etc. [6, p. 95].

Factorii politici – lipsa unei armonii politice în societate; contradicții între verigile puterii de stat; manifestarea separatismului, extremismului; conflicte interetnice; conflictele armate; instabilitatea politicii penale; lipsa unui control eficient din partea societății asupra sistemului de măsuri de combatere a criminalității; lupta pentru putere a partidelor politice sau a organizațiilor obștești care urmăresc scopuri politice, sau a grupurilor separate, ai căror lideri urmăresc scopuri egoiste; nivelul înalt de birocratism și corupție în organele puterii de stat etc. [10, p. 68].

Factorii culturali – teama de exterminare culturală, atributele căreia sunt: religia, limba vorbită, apartenența etnică, educația etc. [3, p. 169].

Factorii juridici – inacțiunea unui șir de legi și a altor acte normative; instabilitatea și imperfecțiunea legislației îndreptate în special asupra prevenirii și combaterii criminalității; pasivitate în înaintarea propunerilor legislative; nivelul scăzut de cultură juridică a societății etc. [3, p. 169].

Factorii organizatorici – supraîncărcarea sistemului justiției penale; nivelul scăzut de descoperire a infracțiunilor; deficitul interpretării oficiale a legislației penale; lipsa unui sistem centralizat de expertiză criminologică a legislației; contradicțiile de competență și corelație a organelor responsabile de prevenirea și combaterea criminalității etc. [12, p. 17].

Factorii psihologici – pierderea de către o parte a populației a unor idealuri elementare omenești în domeniul conviețuirii sociale; scăderea nivelului de încredere a societății față de organele de drept; solidaritatea joasă a populației în prevenirea și combaterea criminalității; alcoolismul, narcomania, toxicomania; nihilismul juridic etc. [16, p. 56].

Factorii medicali – bolile psihice; acce-

sibilitatea dobândirii preparatelor medicale (narcotice, psihotrope) care influențează asupra psihicului persoanei; alcoolismul, narcomania etc. [3, p. 170].

Factorii tehnici – insuficiența și imperfecțiunea mijloacelor și tehnologiilor de destinație generală și specială; eficacitatea joasă a mijloacelor tehnice folosite în procesul urmăririi penale; aprovizionarea insuficientă a organelor de drept cu mijloace de transport, de autoapărare, alte mijloace tehnice speciale; armament; competitivitate tehnică a infractorilor în raport cu organele de drept; nivelul scăzut de automatizare a evidențelor criminale etc. [12, p. 20].

Factorii sociali – contradicțiile dintre interesele diferitor grupuri sociale, relațiile naționale, problema egalității în drepturi, nemulțumirea persoanei de statutul său social, discriminarea, nivelul de instruire școlară, profesia, starea civilă etc. [5, p. 179-180].

Factorii demografici – sporul natural, explozii în rata natalității, structura după vârstă și sex și migrațiile populației etc. [5, p. 182].

Factorii sus-menționați, având cauze generale sau individuale, obiective sau subiective, particulare sau sociale, în general, pot fi clasificați în:

- factori interni;
- factori externi.

Factorii interni – fac parte din categoria cea mai dificilă și ei sunt cel mai greu de înlăturat, deoarece acești factori au un caracter biologic, fiziologic, psihic și psihologic. Unul dintre cei mai importanți factori interni este vârsta de pubertate pe care o putem considera ca o boală multidimensională, însă limitată în termene, fiind inevitabilă și temporară. Această perioadă este limitată și conform cercetărilor fiziologice, biochimice, endocrinologice coincide cu vârsta de 12-18 ani și cuprinde toată perioada corespunzătoare minoratului [9, p. 46].

Vârsta de 14-18 ani este considerată cea mai critică, deoarece în acest moment are loc formarea deplină a conștiinței de sine, și anu-

me, omogenizarea obișnuințelor comportamentale și fundamentarea valorilor morale ce devin principiile de bază ale vieții.

Autorul N.A. Ceremnova în general afirmă că, în contextul ultimelor decenii de dezvoltare a societății, comportamentul bizar și aberant al tinerilor devine un lucru obișnuit, care este legitimat de cultura dominantă și corespunde mentalității unei societăți aflate la o etapă de degradare morală și spirituală. În acest context, autorul citat menționează că marea majoritate a tinerilor cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani (circa 66,6%), din cauza mediului ambiant în care cresc și se educă, nu sunt în stare să conștientizeze și să perceapă pericolul social sporit al actelor de vandalism pe care le săvârșesc asupra bunurilor din domeniul public, precum și asupra celor ce prezintă valoare istorică, culturală sau religioasă pentru societate. Aceștia, în viziunea autorului, sunt convinși că comportamentul lor nu deviază de la normele morale și etice general recunoscute și respectate în cadrul societății [15, p. 32].

Așadar, din punctul de vedere al autorului sus-menționat, rezultă că comiterea actelor de vandalism prezintă un lucru obișnuit și normal pentru minori cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

Numeroasele studii în domeniul psihologiei și pedagogiei au demonstrat la nivel științific că tocmai adolescența constituie una dintre cele mai dificile perioade de dezvoltare a personalității umane. Anume la etapa respectivă a vieții are loc formarea caracterului individului, care deseori se caracterizează prin incoerență, vulnerabilitate, sensibilitate, afectivitate, flexibilitate, emotivitate, lipsă de stăpânire de sine și încredere exagerată în propriile puteri.

Lipsa de cunoștințe în domeniul dreptului, lipsa de experiență, crearea unei imagini distorsionate privind normele morale, schimbarea frecventă și bruscă a dispoziției în situațiile de conflict se pot manifesta în conduita adolescentului prin brutalitate, insolentă, încăpățănare, infamie și sunt doar câțiva

dintre factorii ce îl pot determina pe acesta să purceadă la comiterea unor fapte interzise de lege, printre care se numără și vandalismul.

În aceste împrejurări este important să fie luat în considerare și faptul că deseori anume infractorii minori pot deveni membrii unor grupuri criminale organizate sau organizații criminale, astfel sporind gradul de infracționalitate în societate.

De asemenea, este important să menționăm că din punct de vedere psihologic, la vârsta de 14 ani, nivelul de dezvoltare mintală a minorului îi permite să înțeleagă sensul și însemnătatea conținutului interdicției juridico-penale cuprinse în art. 288 CP și caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale. Datele comparative ale cercetărilor psihologice ale minorilor cu vârsta de la 14 la 18 ani, care, pe de o parte, au săvârșit infracțiunea de vandalism, iar pe de altă parte, infracțiuni din categoria celor grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, ne demonstrează faptul că unui minor îi este mai simplu și accesibil să conștientizeze sensul și semnificația acțiunilor sale ilicite care au condus la comiterea vandalismului, decât a acțiunilor sau inacțiunilor care au stat la baza comiterii altor infracțiuni [14, p. 59].

În ceea ce privește **factorii externi** care influențează comiterea actelor de vandalism, menționăm că concomitent cu dezvoltarea societății și a statului nostru, se dezvoltă și se modernizează și factorii externi, al căror șir poate fi completat cu alții mai emancipați, mai actuali:

- lipsa de responsabilități;
- deprinderea parazitară;
- plecarea părinților peste hotare;
- abandonul moral al părinților;
- excesiva blândețe a părinților;
- violența în familie;
- haosul politic în țară;
- sărăcia și inegalitatea socială;
- accesul liber la Internet;
- promovarea violenței în diverse surse de informare în masă (mass-media, Internet, televiziunea, radioul etc.);
- mediul de contact (mediul școlar,

strada etc.).

Unul dintre renumiții istorici americani preocupați de identificarea și cercetarea ansamblului de cauze și condiții care contribuie la comiterea vandalismului este Stephen Frand Cohen. Conform studiului realizat de către Cohen, vandalismul se împarte în șase tipuri, clasificare ce reiese din prezența motivelor distructive la comiterea actelor de vandalism, și anume:

Vandalismul ca o modalitate de a dobândi ceva – motivul de bază al distrugerii fiind obținerea unui profit material. Tipul respectiv al vandalismului, în esență, constituie o varietate a furtului. Un exemplu elocvent în acest sens este vandalizarea obiectelor ce conțin metale prețioase în scopul dobândirii unui profit material prin comercializarea ulterioară a acestora.

Vandalismul tactic – distrugerea sau deteriorarea este privită ca un mijloc de atingere a altor obiective, de exemplu stoparea scăderii prețurilor la anumite categorii de mărfuri prin nimicirea lor.

Vandalismul ideologic – acest tip de vandalism are tangențe cu vandalismul tactic. Vandalismul ideologic apare atunci când făptuitorul urmărește scopuri politice sau sociale. Obiectul distrugerii având o semnificație simbolică pronunțată. El poate denota puterea în stat, diferite grupuri etnice, culturale, religioase etc.

Vandalismul privit ca o modalitate de răzbunare – distrugerea sau deteriorarea bunurilor are loc ca răspuns la resentiment sau insultă. Specificul acestui tip de vandalism constă în distrugerea anonimă și eşalonată în timp. Resentimentul poate fi unul imaginar, dar obiectul distrugerii doar indirect sau simbolic asociat cu sursa primară de ostilitate. Forma respectivă de răzbunare este atractivă din punct de vedere emoțional, ea oferă posibilitatea făptuitorului de a se răzbuna evitând confruntarea personală.

Vandalismul privit ca un joc – reprezintă o varietate a vandalismului specifică copiilor și adolescenților. Distrugerea sau

deteriorarea este privită ca o modalitate de autoafirmare a făptuitorului în grupul de semenii, prin demonstrarea forței, curajului etc. într-o manieră competitivă.

Vandalismul vicios – reprezintă prin sine actele de vandalism comise sub influența sentimentului de ură, antipatie, invidie, ostilitate față de membrii grupului social și drept urmare survenirea sentimentului de plăcere în urma comiterii acestora [1, p. 45].

Pe lângă tipurile de vandalism enumerate anterior, o clasificare a cauzelor ce contribuie la comiterea acestor acte ilicite este realizată de către psihologul social britanic Victor David Kanter [7, p. 98-104].

Acesta enumeră următoarele cauze de comitere a vandalismului și anume:

Furia. Acțiunile distructive ale făptuitorului sunt explicate prin sentimentele de frustrare, îngrijorare pe care o simte acesta față de neputința sa de obține ceva, iar comiterea actelor de vandalism poate fi privită de către făptuitor ca o modalitate de luptă cu stresul.

Plictiseala. Deseori, comiterea actelor de vandalism, în rândul adolescenților îndeosebi, este condiționată de dorința de a se distra. Însăși plictiseala propriu-zisă nu constituie un motiv, dar, după cum menționează unii autori, starea de plictiseală constituie acel fundal psihologic pe baza căruia se produc acțiuni ilicite săvârșite de către tineri. Motivul acestora constituind căutarea de noi impresii, senzații tari, emoții, retrairi din comiterea unor acțiuni interzise.

Un rol deosebit de important în formarea unui astfel de comportament îl joacă subcultura și crearea de stereotipuri greșite în rândul adolescenților [11, p. 42-47].

Studiul. Lla fel, este o cauză care poate influența asupra comportamentului ilicit, în acest caz, scopul distrugerii este cunoașterea. Prin urmare, cauza distrugerilor comise în special de către minori este curiozitatea sau dorința de a înțelege cum funcționează sistemul. Distrugerea sau deteriorarea este privită ca un procedeu de testare a limitelor la

ceea ce este acceptabil și un mod de verificare a temeiniciei normelor sociale existente și a autorității adulților.

Experiența estetică. Admirând procesul de distrugere care este însoțit de zgomote specifice, vandalul primește satisfacția estetică.

Cercetarea existențială. Analizând acest motiv, Kanter menționează că comiterea actelor de vandalism constituie un mijloc de autoafirmare, evidențiere printre mulțime, explorare a posibilității de influență asupra membrilor grupului social etc.

Unul dintre cele mai vechi exemple în acest sens ar fi actul de vandalism comis de Herostrat, un piroman grec din sec. al IV-lea î.Hr., care a încercat să devină celebru prin distrugerea Templului zeiței Artemis din Efes, una dintre cele Șapte Minuni ale Lumii Antice. După cum menționează criticii în domeniul artei, comiterea actelor de vandalism asupra obiectelor de artă este nu altceva decât satisfacerea „moftului” de a concentra atenția publicului asupra sa [2, p. 54-56].

De regulă, distrugătorii de acest gen nu întreprind nici o acțiune de sustragere de la ispășirea pedepsei pentru cele comise, ci din contra încearcă să demonstreze publicului actul de vandalism. În modul respectiv a procedat pictorul rus Alexander Brener, care, aflându-se în Muzeul de Artă Contemporană din orașul Amsterdam, a pulverizat cu vopsea de culoarea verde semnul dolarului pe renumitul tablou a lui Kazimir Malevich „*Suprematism. 1921-1927*”. Fiind ulterior reținut, Brener și-a explicat fapta comisă menționând: „Sunt un terorist „cultural” și prin actul comis am dorit să atrag atenția societății asupra poziției pictorilor în lume și a mea personală” [13, p. 21-25].

La fel, în contextul progresului tehnic, unul dintre factorii actuali care determină săvârșirea infracțiunii de vandalism constituie video producția, așa-numita video industrie, specializată în producerea atât a filmelor, cât și a diverselor jocuri moderne pentru gadget-uri, scopul cărora în mare majoritate constă în distrugerea diferitor obiecte.

Astfel, jocul poate conține simple simuloare de lovire sau coliziune, precum și sarcini intelectuale care constau spre exemplu în subminarea unei instalații de inginerie complexă.

Însuși jocul prin sine nu constituie o abatere, dar el creează baza pentru dezvoltarea comportamentului deviant, formând jucătorilor anumite aptitudini, și, cel mai important, o convingere lăuntrică în admisibilitatea și capacitatea transpunerii acțiunilor realizate în joc față de obiectele din lumea reală. Astfel, prin intermediul unui joc virtual, apare obiceiul de a învinge plictiseala prin distrugere.

Alt factor care favorizează comportamentul distructiv îl constituie răspândirea unei tendințe actuale în rândul tinerilor de a organiza în grup *flashmob-uri* ale căror esență constă în comiterea simultană a actelor de vandalism din diferite locații.

La fel, pasiunea tinerilor pentru crearea de *selfie-uri*, persistența unei competiții în originalitatea acestora, îi determină deseori pe aceștia să vandalizeze obiectele de fundal ale „autoportretului mobil”. Însăși crearea propriu-zisă de *selfie-uri* deja prezintă o reflectare a dorinței de autoafirmare și autopromovare într-o comunitate socială, liberă exprimare a emoțiilor și experiențelor, care, la rândul său, este foarte apropiată din punct de vedere al motivației cu motivele de comitere a vandalismului.

Concluzii. Așadar, drept urmare a studiului realizat în materia cauzelor și condițiilor care contribuie la comiterea infracțiunii de vandalism, conchidem că în conștiința publică vandalismul deseori apare ca un comportament deviant și lipsit de rațiune, distructiv și fără un anumit scop, iar identificarea cauzelor și condițiilor de comitere a actelor de vandalism în ultima perioadă, când multitudinea și diversitatea acestora evoluează pe măsura dezvoltării continue a societății, a devenit unul dintre principalele obiective pentru numeroasele cercetări sociologice.

Referințe bibliografice:

1. Cohen S. Destruction of Property: Motives and Meanings. London: The Architectural Press, 1973. 678 p.
2. Cordess C., Turcan M. Art Vandalism. In: British Journal of Criminology, 1993. Vol. 33. No. 1. p. 54-56.
3. Chirița V. Luarea de ostatici. Analiza juridico-penală și criminologică. Chișinău: Tipogr. Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, 2011. 242 p.
4. Dicționarul limbii române moderne. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. 961 p.
5. Gladchi Gh. Criminologie generală. Chișinău: Museum, 2001. 312 p.
6. Gladchi Gh., Sîli V. Terorismul: studiu criminologic și juridico-penal. Chișinău, 2004. 284 p.
7. Kanter D. Vandalism: Overview and Prospect. Vandalism: Behavior and Motivation. Amsterdam: Hoth-Holland, 1983. 346 p.
8. Larii Iu. Criminologie. Vol. I. Chișinău: Tipogr. „Elena V.I.”, 2004. 152 p.
9. Pop O. Răspunderea penală și pedeapsa aplicată minorilor. Chișinău, 2005. 138 p.
10. Алексеев А.И. Криминология. Курс лекций. Москва: Щит-М., 1998. 340 с.
11. Борисов Ю. Механизм „гедонистического риска” и его роль в отклоняющемся поведении молодежи. În: Мир психологии и психология в мире, 1995. № 3. p. 42-47.
12. Криминология. Учебное пособие. Под общей редакцией Эминова В.Е. Москва: Норма, 1997. 160 с.
13. Меликьянц Г. Теракт против картины с применением химического оружия. În: Известия, 1997. № 2. p. 21-25.
14. Пирожков В.Ф. Криминальная психология. Москва: „Ось-89”, 2007. 704 с.
15. Черемнова Н.А. Уголовная ответственность за вандализм. Диссертация канд. юрид. наук. Омск, 2004. 198 с.
16. Четвериков В.С. Криминология. Учеб. пособие. Москва: Инфра-М., 1996. 126 с.

DESPRE AUTOR

Sofia PILAT,
doctor în drept,
conferențiar universitar al Catedrei „Procedură penală, Criminalistică și Securitate Informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova,
e-mail: sofia-chirita@yandex.ru